

De gevolgen van vrijwillige en onvrijwillige nonparticipatie voor loopbanen

Román, A. & Schippers, J. (2005). *To work or not to work: a vital life course decision and how it affects labor careers*. Tilburg: OSA.

Gesprekken in Nederland over de transitionele arbeidsmarkt en het levensloopbeleid vooronderstellen dat in de toekomst vaker sprake zal zijn van kortstondige en/of partiële loopbaanonderbrekingen. Werknemers zullen, aldus deze vooronderstelling, vaker hun betaalde loopbaan afwisselen met perioden van zorg, scholing of kortdurende werkloosheid. Daarmee zullen periodes van nonparticipatie niet langer het exclusieve domein zijn van vrouwen die voor hun kinderen zorgen maar een integraal onderdeel worden van de levensloop van steeds meer individuen (SER, 2005). De discussie over dergelijke loopbaanonderbrekingen wordt goeddeels gevoerd zonder een duidelijk inzicht in de gevolgen ervan. Met het voorliggende onderzoek wordt ten minste voor een deel in deze kennislacune voorzien. In deze studie over loopbaanonderbrekingen wordt kritisch gekeken naar de niet-geïstitutionaliseerde vorm. Dat wil zeggen, het niet participeren in betaalde arbeid (status inactief) en naar periodes van werkloosheid. Daarbij staat de volgende vraag centraal: hoe beïnvloeden recente periodes van nonparticipatie de kans op het verrichten van betaald werk en – voor zover individuen met een niet-continue arbeidsloopbaan momenteel betaald werk hebben – hoe beïnvloedt nonparticipatie hun uurloon en hun beroepsstatus.

Theorie en data

Hoewel de economie geen ‘theorie van de loopbaanonderbrekingen’ kent, bieden de theorie van het menselijk kapitaal en de statistische discriminatietheorie aanknopingspunten voor de analyse van de effecten van dergelijke onderbrekingen. Volgens de theorie van het menselijk kapitaal hangt de verdien capaciteit van een werknemer af van het totaal aan kennis en vaardigheden waarover die werknemer beschikt (Becker, 1985). Initiële kennis en vaardigheden worden vooral verworven tijdens de scholingsperiode aan het begin van het leven. Daarnaast wordt additioneel menselijk kapitaal verworven in de vorm van ervaring die men opdoet gedurende de loopbaan. Tijdens die loopbaan is ook voortdurend sprake van ‘slijtage’ van menselijk kapitaal. Zoals de mens fysiek veroudert, veroudert ook het menselijk kapitaal waarover hij of zij beschikt. Tij-

dens perioden van participatie wordt die veroudering veelal – en meestal tot ver in de carrière – gecompenseerd door additionele ervaring (Schipers, 1987). Vervolgens treedt gedurende een periode van nonparticipatie een vermindering van de verdien capaciteit op als gevolg van het niet gebruiken van kennis en vaardigheden, in de literatuur veelal aangeduid als *atrophy* (Mincer & Ofek, 1982). Volgens de statistische discriminatietheorie (Phelps, 1972; Arrow, 1973) trachten werkgevers op zo goedkoop mogelijke wijze inzicht te krijgen in de toekomstige productiviteit van potentiële werknemers. Op deze wijze kunnen *face values* (man of vrouw, blank of gekleurd, jong of oud) worden geïnterpreteerd als indicatoren voor de productiviteit. De werkgever baseert zich daarbij op *previous statistical experiences*, ervaringen die hij (of collega-werkgevers) eerder met leden van een bepaalde groep heeft opgedaan. Dat geldt ook voor hun oordeel over personen die een of meerdere ‘gaten’ in hun werkervaring hebben. Loop-

baanonderbrekers kunnen op deze wijze beschouwd worden als minder toegewijd.

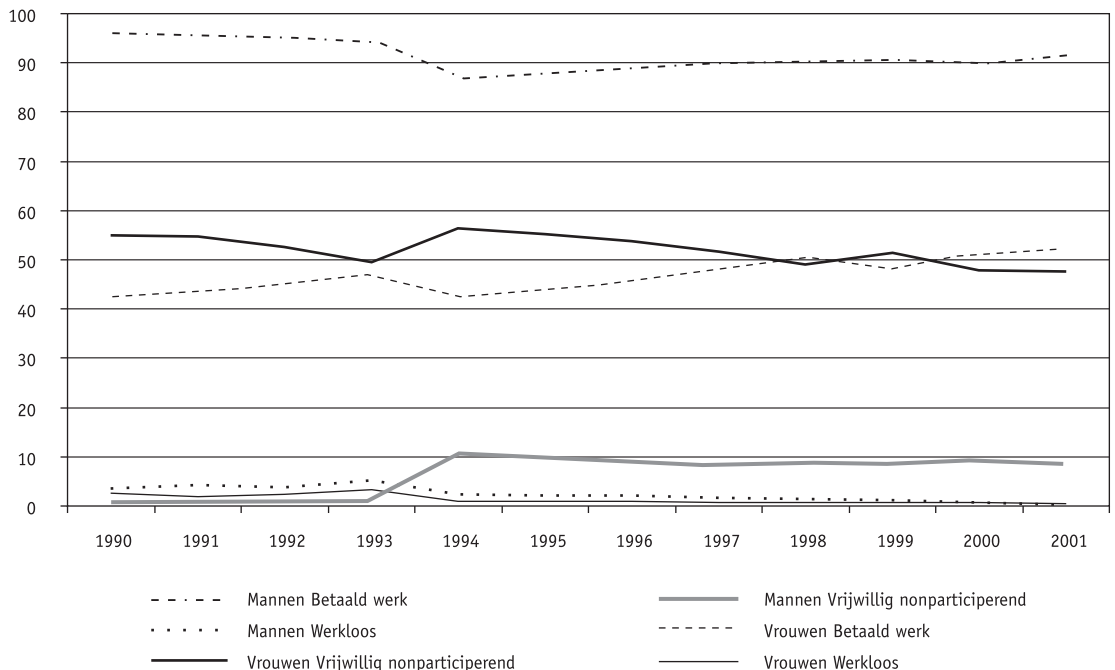
De empirische analyses van het onderzoek worden uitgevoerd op data ontleend aan het (Nederlandse) Sociaal-Economisch Panel (SEP). Dit panel is in 1984 opgezet door het Centraal Bureau voor de Statistiek. Jaarlijks worden circa 13 000 personen ondervraagd, verdeeld over ongeveer 5 000 huishoudens. In verband met de vergelijkbaarheid van de verschillende jaren gebruiken wij uitsluitend gegevens voor de periode 1990-2001. Figuur 1 laat zien hoe de deelname aan betaald werk, vrijwillige nonparticipatie en werkloosheid zich gedurende de onderzochte periode hebben ontwikkeld.¹

De analyses

De analysesresultaten zijn per set weergegeven in tabel 1. De analyses van de eerste set tonen – in

Figuur 1.

Deelname aan betaalde arbeid, vrijwillige nonparticipatie en werkloosheid van mannen en vrouwen, 1990-2001 (in procenten).

Bron: Sociaal-Economisch Panel, eigen berekeningen.

aansluiting op en in overeenstemming met macro-participatiedata – dat nonparticipatie vooralsnog een beduidend grotere rol speelt in de levenslopen van vrouwen dan in die van mannen, zij het dat die rol ook bij vrouwen terugloopt. Van de werkende mannen heeft slechts een kleine minderheid een periode van nonparticipatie achter de rug in de drie voorafgaande jaren. Bij vrouwen varieert dit aandeel tussen 1993 en 2001 van 20% tot 30%. De laatste jaren is er sprake van een groeiende groep vrouwen die aangeeft drie van de afgelopen vier jaar niet te hebben geparticipeerd. Dit betreft de groeiende stroom herintreders van de tweede helft van de jaren negentig. Vrouwen blijven op het punt van beroepsprestige niet, maar op het punt van be-

loning wel achter bij mannen, waarbij met het verstrijken der jaren de beloningsachterstand zich vooral concentreert bij oudere cohorten vrouwen.

Vrijwillige nonparticipatie tijdens de direct voorafgaande periode heeft een sterker effect op de participatie van mannen dan op die van vrouwen. Kennelijk is het voor vrouwen ‘normaler’ om (tijdelijk) niet te participeren dan voor mannen. Als mannen – in afwijking van de ‘mannelijke norm’ – niet participeren, heeft dat onmiddellijk effect op hun levensloop c.q. arbeidsloopbaan (padafhankelijkheid). Als mannen dan vervolgens weer wel participeren heeft een periode van nonparticipatie, in termen van het gerealiseerde uurloon, minder scha-

Tabel 1.

Overzicht van analyseresultaten

Eerste set	Man	Vrouw				
Werk	--	-				
SES	-	--				
Loon	-	--				
Tweede set	Man	Vrouw	Man	Vrouw	Man	Vrouw
np	1 jaar	1 jaar	2 jaar	2 jaar	3 jaar	3 jaar
Werk	--	-	--	-	--	-
SES	-	--	--	-	n.s.	--
Loon	n.s.	--	--	-	n.s.	--
Derde set						
Man	werkloosheid	nonparticipatie	werkloosheid	nonparticipatie	werkloosheid	nonparticipatie
	1 jaar	1 jaar	2 jaar	2 jaar	3 jaar	3 jaar
Werk	-	--	-	--	-	--
SES	--	-	n.s.	--	n.s.	n.s.
Loon	--	-	--	-	--	-
Vrouw	werkloosheid	nonparticipatie	werkloosheid	nonparticipatie	werkloosheid	nonparticipatie
	1 jaar	1 jaar	2 jaar	2 jaar	3 jaar	3 jaar
Werk	-	--	-	--	n.s.	--
SES	+	--	+	--	n.s.	--
Loon	--	-	n.s.	--	--	-
Vierde set	Man	Vrouw	Man	Vrouw	Man	Vrouw
np	1 jaar	1 jaar	2 jaar	2 jaar	3 jaar	3 jaar
SES	n.s.	--	n.s.	--	n.s.	--
Loon	n.s.	--	--	-	n.s.	--

Np = nonparticipatie, SES = Sociaal economische status, n.s. = niet significant

Bron: OSA

delijke effecten dan voor vrouwen. Terugvertaald naar de hypothesen, zou een voorzichtige conclusie kunnen zijn dat bij mannen het stigma-effect van een periode van nonparticipatie belangrijker is dan het effect van het verlies aan menselijk kapitaal, terwijl bij vrouwen het omgekeerde het geval lijkt.

De analyses van de tweede set laten zien dat nonparticipatie qua duur een niet-lineair effect heeft op de participatiekans in 'jaar 4'. Zowel voor vrouwen als voor mannen neemt het negatieve effect van recente nonparticipatie op de huidige participatiekans minder dan proportioneel toe als de lengte van de nonparticipatieperiode stijgt naar twee respectievelijk drie jaar. Er is dus sprake van een initieel effect (in human capital termen: 'een eenmalige afschrijving') van een onderbreking. Daarbovenop is sprake van een duureffect. Ook het effect van de duur van de nonparticipatie op de sociaal-economische status is niet-lineair, maar bij mannen is sprake van een meer dan proportioneel negatief effect, terwijl dit effect bij vrouwen minder dan proportioneel is. De prijs (in termen van sociaal-economische status) van een periode van nonparticipatie is hoger voor vrouwen dan voor mannen als het een periode van een jaar betreft. Gaat het om een periode van twee of drie jaar dan neemt de prijs die mannen betalen fors toe en is deze prijs hoger dan die welke vrouwen betalen. Een vergelijkbaar effect zien we als het gaat om de gevolgen van de duur van de nonparticipatieperiode op de beloning.

Nadat de effecten van de duur nader zijn onderzocht, richten we onze analyses in de derde set op de effecten van vrijwillige nonparticipatie versus (onvrijwillige) werkloosheid op participatiekans, sociaal-economische status en beloning. De hypothese luidt dat individuen zich gedurende perioden van werkloosheid zullen inspannen om hun voorraad menselijk kapitaal op peil te houden of aan te vullen. Hierdoor worden de negatieve effecten van deze vorm van nonparticipatie gemitigeerd. Deze hypothese wordt zowel voor vrouwen als voor mannen bevestigd op het punt van de participatiekans. Waar het de sociaal-economische status betreft, is het beeld minder eenduidig. Voor mannen is het negatieve effect van een vrijwillige nonparticipatieperiode van een jaar kleiner dan het negatieve effect van een jaar werkloosheid. Bij twee of

drie jaar nonparticipatie heeft vrijwillige nonparticipatie een sterker negatief effect dan werkloosheid. Bij vrouwen hebben een of twee jaar werkloosheid zelfs een positief effect op de bereikte sociaal-economische status. Op de beloning heeft, vooral voor mannen, werkloosheid een sterker negatief effect dan vrijwillige nonparticipatie. Bij vrouwen zien we dat alleen voor nonparticipatieperioden van een jaar. Bij twee of drie jaar nonparticipatie zijn de effecten van vrijwillige nonparticipatie aanzienlijk groter dan die van werkloosheid.

In een laatste dataset (set 4) spitsen we de analyses toe op de effecten van de timing van een periode van nonparticipatie op sociaal-economische status en beloning. Hiervoor richten we ons op individuen die ten minste zes jaar deel uitmaken van het SEP en daarvan de laatste drie jaar hebben geparticipeerd. Zien de effecten van een periode van (vrijwillige) nonparticipatie op de sociaal-economische status en het uurloon er anders uit als die periode van nonparticipatie verder in het verleden ligt (en individuen inmiddels langer kans hebben gehad hun loopbaan – weer – op te pakken)? Bij vrouwen vinden we nog steeds de negatieve effecten van een periode van nonparticipatie, zij het in iets afgezwakte vorm. Bij mannen is er een minder eenduidig beeld: alleen een periode van twee jaar vrijwillige nonparticipatie blijkt nog een negatief effect te hebben. Het feit dat weinig mannen een periode van vrijwillige nonparticipatie achter de rug hebben, speelt hier vermoedelijk een belangrijke rol. Op het vlak van de beloning zien we een vergelijkbaar beeld. Daarbij valt op dat voor vrouwen de lengte van de periode van vrijwillige nonparticipatie nauwelijks meer uitmaakt. Maakte het aanvankelijk nog uit hoe lang je als vrouw niet had geparticipeerd, na minimaal drie jaar (hernieuwde) continue participatie blijft alleen het effect van het feit dat je eerder niet participeerde. Voor zover we voor de beperkte groep mannen conclusies kunnen trekken, lijkt het blijvende effect bij die mannen groter dan bij vrouwen, terwijl het effect ten opzichte van een analyse voor een periode van vier jaar zelfs groter lijkt te worden.

Conclusies

Aldus kan worden geconcludeerd dat recente vrijwillige perioden van nonparticipatie een negatief

effect hebben op zowel de participatiekans als (voor wie aan het eind van onze waarnemingsperiode van telkens vier jaar daadwerkelijk participeerde) op de sociaal-economische status en de beloning. Nonparticipatie als een vorm van loopbaanonderbrekingen zijn in deze termen dus niet zonder kosten. Nonparticipatie als zodanig heeft een substantieel eigen effect, los van de duur van de onderbreking die eveneens een rol speelt. Vrijwillige nonparticipatie heeft een sterker negatief effect op de participatiekans dan (onvrijwillige) werkloosheid. Voor de bereikte sociaal-economische status en de beloning is het effect wisselend, afhankelijk van de duur van de periode waarin niet werd geparticipeerd. Ook al ligt de periode van nonparticipatie meer dan drie jaar in het verleden, toch blijven de negatieve effecten op de sociaal-economische status en de beloning duidelijk aanwijsbaar. Wel lijkt sprake van een zekere afvlakking.

Hoewel dit onderzoek slechts een beperkte vraagstelling kent en lang niet alle aspecten van niet-geinstitutionaliseerde loopbaanonderbrekingen in ogenschouw neemt, laten de analyses wel zien dat loopbaanonderbrekingen en perioden van nonparticipatie nog een sterk genderspecifiek karakter hebben. Bovendien blijven loopbaanonderbrekingen niet zonder consequenties. Eerder onderzoek (Román e.a., 2004) liet reeds zien dat ook deeltijdwerk lang niet in alle gevallen een oplossing biedt. Een deel van de negatieve gevolgen voor de arbeidsloopbaan treedt eveneens op wanneer een aantal jaren deeltijds wordt gewerkt. Bovendien is het maar de vraag of deeltijdwerk in alle gevallen mogelijk is en of deeltijdwerk de last van 'de oplossing' niet te zeer bij het individu legt. De analyses tonen duidelijk aan dat loopbaanonderbrekingen nog geen gemeengoed zijn op de Nederlandse arbeidsmarkt. Het in de Verkenning Levensloop (SZW, 2002) geschetste perspectief dat mensen hun arbeidsloopbaan tijdelijk onderbreken of op een lager pitje zetten in verband met zorgtaken, scholing of ontspanning is nog lang geen werkelijkheid. Dit zal vermoedelijk ook niet snel in die richting evolueren als de negatieve consequenties ervan niet verminderen. Het beperken van die negatieve consequenties lijkt een gezamenlijke taak van de sociale partners en de overheid. Scholing en begeleiding van herintreders moet primair door werkgevers en werknemers worden geregeld want alleen zij hebben zicht op het vereiste maatwerk.

De overheid kan bijdragen tot de beeldvorming en faciliterend optreden, bijvoorbeeld in de fiscale sfeer. Bovendien kan de overheid een belangrijke rol spelen in het entameren van de discussie over de noodzaak van frequente loopbaanonderbrekingen – voor vrouwen én voor mannen – in verband met de toenemende behoefte aan (her-) nieuw(d)e scholing, op weg naar de kennissamenleving. Hernieuwd onderzoek, over een jaar of tien, zou dan als resultaat moeten hebben dat de in deze studie gevonden effecten verdwenen, of in elk geval flink gereduceerd zijn.

Amelia Román
Organisatie voor Strategisch Arbeidsmarktonderzoek
Joop Schippers
Universiteit Utrecht/Organisatie voor Strategisch
Arbeidsmarktonderzoek

Noot

1. Vanaf 1994 kregen respondenten de mogelijkheid aan te geven dat ze zich niet vrijwilligerswerk bezig houden. We zien dat terug in een flinke toename vanaf dat moment van het aantal mensen in de categorie vrijwillige nonparticipatie.

Bibliografie

- Arrow, K.J. (1973). The theory of discrimination. In O. Ashenfelter & A. Rees (Reds.), *Discrimination in labour markets* (pp. 3-33). Princeton (NJ): Princeton University Press.
- Becker, G.S. (1985). Human Capital, Effort, and the Sexual Division of Labor. *Journal of Labor Economics*, 3(1), Part 2: Trends in Women's Work, Education, and Family building, pp. 33-58.
- Mincer, J. & Ofek, H. (1982). Interrupted Work Careers: Depreciation and Restoration of Human Capital. *The Journal of Human Resources*, 17(1), pp. 3-24.
- Phelps, E.S. (1972). The statistical theory of racism and sexism. *American Economic Review*, 62, pp. 659-661.
- Román, A., Fouarge, D. & Luijckx, R. (2004). *Career Consequences of Part-time Work: results from Dutch panel data 1990-2001*. Tilburg: OSA (A206).
- Schippers, J.J. (1987). *Beloningsverschillen Tussen Mannen en Vrouwen – een economische analyse*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- SER (2005). *Advies Toekomstbestendigheid Werkloosheidswet, 2005/5*. Den Haag: Sociaal-Economische Raad.
- SZW (2002). *Verkenning levensloop*. Den Haag: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.